

הפקיר אותנו!

לא נבצע את תוכניתהאב שאותה היתחיתי בפני שאלתיאל בפגישה איתו. הם לא הסתפקו בכך שמנעו בעדנו להעיר נשק. גם בנשק ובכוחות המוגבלים שעמדו או לרשותנו יכולנו לבצע פעולות שלא תאמו למיגבלות הקו הסודי, עליו הוסכם בין גולדה לבין עבדאללה. לכן מנעו מאתנו הרבה פעולות.

בתחילת מאי 1948, שעה שהיה קיים בירושלים הסכם מיבצעי בין ההגנה לי"ב האצ"ל, ביקש שאלתיאל שאעמיד לרשותו מחלקה מוגברת לצורך נסיון-פריצה. דרך שער ציון, אל הרובע היהודי — לעיר העתיקה. בכיור הותנה כי המחלקה תצויד על-ידי ההגנה, תכלול את בחיני ה"לוחמים שלנו. המטרה: להשאירם ברובע, במקרה שיהיה הכרח לנתק את הקשר עם הרובע, בגמר הפעולה.

★ ★ ★ פעולה ללא תכנית

חלוקה מיוחדת בפיקודו של אחד המפקדים המוכשרים ביותר של האצ"ל, בניצוץ ("גיוור") כהן, הועברה או לבית הסתורתי, שימש מקום ריכוז ליציאה לפעולה. רק למחרת הפעולה התברר כי המחלקה נשלחה לפעולת הסחה על שער חוליית מיקלע פשוטה. אותה עת, פרצו אומנם אנשי הפלמ"ח לתוך הרובע, דרך שער ציון, הכניסו לוחכו כששים אנשי ח"ים בני 45 בממוצע, אנשים הנעדרים כל הכשרה צבאית. כל אחד מהם נשא עמו את נשקו האישי בלבד בתוספת כמות מבוסלת של פגזי מרגמות שני אינץ'. הקשר עם הרובע נותק ללא כל הצדקה, מבחינה צבאית. אותו לילה הצליח הפל"מ"ח לא רק לפרוץ אל הרובע, אלא להשתלט — ללא אבידה אחת אפילו — על החומה ועל שורת הבתים החולשת על הכביש אל תוך הרובע, מרחק 150 מטר. זוהי עמדה אסטרטגית ממדרגה ראשונה, אשר אי-אפשר כמעט לסלק ממנה כוח מגן, וזהו ראש גשר לשחרור העיר העתיקה.

ולמרות זאת — הפלמ"ח ויתר ללא קרב על עמדה פאנטסטית זו ועזב את העיר העתיקה מבלי להשאיר בתוכה תגבורת בעלת ערך כלשהו. כי במקום להכניס את אנשי האצ"ל לפי המוסכם — או כל כוח אחר, מן הכוחות שהיו או בירושלים — ביזבו שאלתיאל את הפריצה כדי להתדיר לרובע היהודי קומץ של קשישים, אשר שום דבר לא הכשירם לעמוד בתנאי-הקרב של העיר העתיקה. להיפך: תגבורת זו נפלה למעסה על כתפי קומץ הלוחמים שכבר היו במקום.

אני סבור כי כל אותה פעולה לא בוצעה לשם תכלית משמית, כי אם כדי לשכך את כעסם של תושבי ירושלים והארץ כולה על הפקרת העיר העתיקה.

★ ★ ★ דחיה ועוד דחיה

דחיה נוספת התחלטו הנחושה של פיקוד ההגנה מופגנת ללא עירעור במקרה הבא: עם תום ההפוגה הראשונה עמדו פרוש האצ"ל בירושלים כוחות ניכרים. עם פרוש זור האירגון בחיבי הארץ, אחרי פרשת אלטלינה, התרכזו בירושלים בחירי הלוח"מ, מצויידיים היטב, עם חידוש הקרבות הודעתי לשאלתיאל כי אנו עומדים לכבוש את העיר העתיקה. תשובתו היתה: "אנחנו עומדים לבצע את הפעולה הזאת, והיה בדעתי לפנות אליך ואל מפקד הלח"מ, יהי שזעזלה, כדי שבוצע בכוחות משותפים". כאשר דובר על פרטי הפעולה המשולבת, עמד שאלתיאל על כך שההגנה תבצע את הפריצה בהר ציון. הר ציון היה אז מוחזק בידי כוחות, בהתאם להסכם המיבצעי שחילק את גירות החזית בין ה"אירגונים השונים. ההגיון חייב שבנקודה זו תבוצע הפריצה על-ידי כוחות האצ"ל, ומכאן יצאו לכיוון גולדה, אך שאלתיאל התעקש כי דווקא אנשיו יפעלו משם. יש לי שיקולים משלי, הסביר.

כיום אני משוכנע שכל הסידור לא בא אלא כדי להבטיח שבנקודה זו, שהיא הקלה ביותר לפריצה אל תוך העיר העתיקה, לא יופעלו אנשים שיקחו כל על העניין כרצינות. משום שאין כל ספק שאנשי האצ"ל היו מצליחים לפרוץ אל תוך החומות, ו"ממשיכים בפעולת הכיבוש כשהם מקבלים את אספקתם מבסיסים בהר-ציון.

קבענו כי הפעולה תבוצע ביום שני בשבוע. ביום ראשון הודיע לי שאלתיאל, כי בהתאם להוראות מן המטה הכללי, עליו לכבוש תחילה את מלחה ואין לו הכוחות הדרושים לכך. הוא ביקשני להעמיד מיד מלוגה של חיל-רגלים לצורך זה. "את הסיוע בנשק כבד אתן לכם מהמח"צבה שעל הגיבוע בין בית-גן למלחה". לשאלתיאל בעניין פעולת העיר העתיקה, הודיעני כי היא נדחית ליום רביעי.

ביום שני נכבשה מלחה בשעות לפנות ערב ומיד הוציא שאלתיאל את הנשק המסייע מעמדת המחצבה. כעבור דקות מספר נפתחה התקפת-נגד חזקה, בה עבר הכפר מיד אל יד ובסופו של דבר נשאר בידינו. בהתקפת-הנגד הגיעו אבירות ה"אצ"ל ל-35 הרוגים ופצועים.

בעת שאנשיו ראו את הסורים הערבים מתקדמים, טילפנו אל עמדת הנשק המסייע, שיפתחו באש על הערבים. איש לא השיב. הקו היה מנותק, העמדה כבר נטושה. אין כל ספק שלולי זאת, היה מספר האבדות קטן לאין ערוך. הערבים ירו במורד של גיבועה חשופה, מכיוון בית-גאלה. שתי מרגמות היו חוסמות את הדרך. עוד באותו לילה קיימתי פגישה עם שאלתיאל. "הוצאת הנשק המסייע לפני שהתבסס הכוח הכובש", היטחתי בפניו, "היא פשע שבתנאים נורמליים מעמידים בגללו אדם אל הקיר!". תשובתו היחידה היתה: "האמן לי, אני לא אחראי ליציאתם של אנשי המסייעת. זה היה שיקול מפקדם". "אילמלי הסיכוי לפעולה משותפת לכיבוש העיר העתיקה", השבתי לו, "היית משלם בעד זה ברמך!". ואומנם, הסיכוי לכבוש את העיר העתיקה איפשר לי להמשיך ולקיים קשר עם שאלתיאל. באותה פגישה הודיע לי, כי לדאבונו יש לדחות את כיבוש העיר העתיקה ליום חמישי. הנימוק, הפעם, היה שמטעני תומרה-הנפץ אשר הוצקו בצורת קונוס, טרם התייבשו. "ביום חמישי בלילה יבצעו כוחות האצ"ל את הפעולה, בין אם יהיה זה בשיתוף עם ההגנה או בניגוד לרצונה", הודיעתי לפני צאתי.

★ ★ ★ ניפרוץ — ויהי מה!

ה ארע ביום שני לפנות בוקר, בבוקר הודיע שאלתיאל כי יש לדחות את הפעולה ליום ששי בערב. הפעם היה התירוץ: מחסור בפגזים אשר צריכים להגיע מתל-אביב. מיד התכנסה מפקדת ה"אצ"ל בירושלים לשקול את צעה. היו שם "גידי", שבא במיוחד מתל-אביב כדי לעמוד בראש הפעולה, חבר המפקדה של האצ"ל שמואל כ"ץ ואנוכי. השיקול הראשון שעמד לנגד עיני היה שיקול חוסר-הזמן. ההפוגה נועדה להיכנס לתקופה תוך פחות משלושה ימים; אם לא נתחיל בפעולה ביום חמישי בערב — 30 שעות לפני היכנס ההפוגה לתקופה — לא נבצע אותה לנצח. שמואל כ"ץ קבע שאם ישנה אפשרות מעשית לבצע את הפעולה בכוחות עצמנו — עלינו לעשות זאת ביום ה' בערב. את מקום הפריצה קבענו בשער החדש, מבסיס נוטריאטס. היה מוחזק בידי ההגנה. כיתת סיוור יצאה לבדוק את המצב ביבסיס נוטריאטס עם התקרה, נחקלה בי עמדת שקים וחפירות של ההגנה, מכוונות אל דרך הגישה לנטריאטס מהעיר העברית. אנשי ההגנה בעמדות הודיעו לאנשינו כי יקבלו הוראה למנוע. אפילו בכוח — כל נסיון של השתלטות האצ"ל על הביבסיס. רצינו לפתוח בקרב עם אנשי ההגנה כדי לרכוש לעצמנו ביבסיס מוצא, ולא נותרה לנו ברירה אלא להסכים לדחיית המיבצע, לפי לוח-הזמנים של שאלתיאל.

נפגשתי עם דויד שאלתיאל ביום חמישי בבוקר, כשאני מלא התמרמרות על ההשחיה הממושכת. הוא הבטיח כי הפעם לא תהיה כל דחיה. על זאת דרשתי שנכתוב זכרון-דברים, בו נפרט את אופן המיבצע. בו במקום ניסחנו כמה הנקודות: שאלתיאל מבקש, בגלל סיבות טכניות, לדחות את הפעולה ליום ששי.

● הפעולה תבוצע במשותף על-ידי ה"הגנה, האצ"ל והלח"מ, לפי החלוקה הבאה: ההגנה בהר-ציון, הלח"מ ליד שער יפו וה"אצ"ל בשער החדש, מול נוטריאטס.

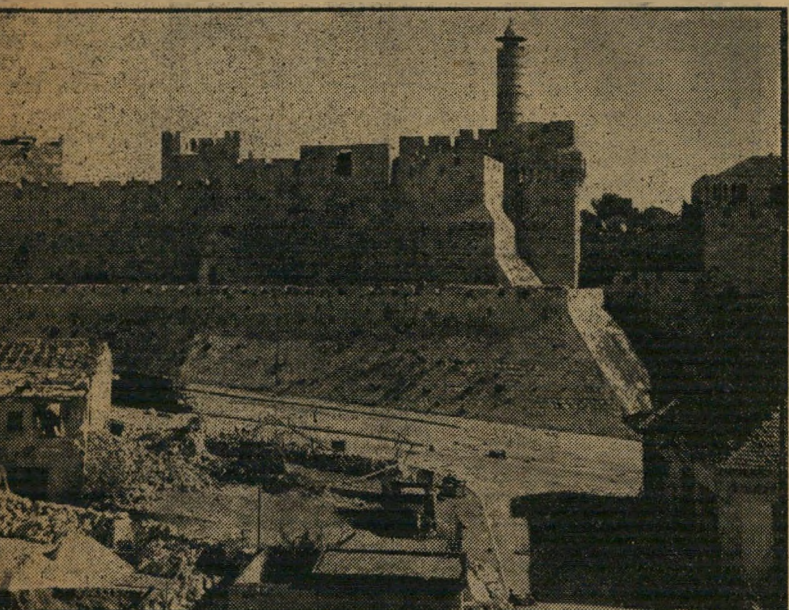
● אם יצליח אחד הכוחות הפורצים לפרוץ לתוך חומות העיר העתיקה, הוא לא ינתק את המגע עם האויב אלא ימשיך בפעולת הכיבוש. בו לאחר שתיכנס לתוך פה ההפוגה שנקבעה על-ידי האיים ליום שבת בבוקר.

שאלתיאל הסכים לשלש הנקודות, שנוסחו על-ידי, אך סירב לחתום עליהן. באותה פגישה קבענו כי פעולת ריכוך עמדות האויב על-ידי מרגמות ותותחי ה"הגנה תתחיל בשעה שמונה בערב, תיפסק

נפץ אשר הבינונו מראש. השער נפרץ. אנ ערימות עצים, שהיו מונחות בצידו השני החלו לבעור וחטמו את השער בלהבות רק בשעה ארבע וחצי נכנסו הכוחות הראשונים, בכוח של מחלקה מוגברת, לתוך העיר העתיקה והשתלטו על שורת בנייני בשטח של כ-250 מטרים מרובעים ואן החזיקו בשטח זה.

★ ★ ★ "ממשלתי התחייבה..."

משך הלילה שמתני לב לתופען מזור. מדי שעה בערך, היה שאלתיאל עוזב את חדר הפיקוד ונעלם לרוב שעה. בפעם הראשונה חשבתי שהלך לבית השימוש. אך משחזר הדבר ונישנה שאלתיאל לאן הוא הולך. הוא היה מתוח מאו והתחמק מלהשיב. "מה איכפת לך?" התרעם אני משוכנע כיום, שבאותם רגעים היו מקיים קשר עם תל-אביב, ומדווח בהל חוט לדויד בן-גוריון על מהלך הפעולה — או בעצם, אי-הפעולה. בגירות ההגנה בהר ציון לא התחילו

מגדל דויד: מדוע אינו בשמח ישראל?

הפעולה כלל. טענת מפקד הגדוד בית חודון בפיקודו של זארי, היתה, שלא עלה בידם להעלות את הקונס הכבד בעלה ההר בגירות הלח"מ, ליד שער יפו, הצליח הפורצים, תחת אש חזקה, להעביר או הקונס המסורבל אל החומה, להצמיד ולהפעילו. אך משהופעל הוא עלה בעשן מבלי להשאיר אף סריטה אחת בחומה וכך נמנע מהם לבצע את חלקם בפעולה הכיבוש. אילו השתמשו גם אנשי האצ"ל בקונס שהוקצה להם, היתה ההגנה מצליחה למנוע גם מאיתנו לפרוץ את השער מכל מקום, האצ"ל הצליח לפרוץ ולהשתלט על ראש-גשר בתוך העיר. האנשי התכנון שלב הבא: התקדמות אל תוך העיר. ואז באה פקודה לסגת. לא אישרתי את הפקודה. שאלתיאל עזר את המקום. טענתי בפני מפקד הפעולה נמטעם ההגנה, כי יש לנו הסכם כתוב, לפי נמשיך במיבצע אם נצליח לפרוץ. אך הוא אמר: "אני לא מתעסק בפוליטיקה. אני איש-צבא ומקבל פקודות. ממשלתי התחייבה לכבד את ההפוגה ואני סוקד על נסיגתה". משלא נסוגו אנשי האצ"ל הודיעני ארבע קצין, כי בידו הוראת לנתק את דרכי הגישה בין נוטריאטס לשער החדש, למנוע בכוח-הנשק הכנסת ציוד ותגבורת, וכן פינוי נפגעים. היתה זו תקיעת סכין ברג קר בגב הלוחמים. לא יכולתי, מול אינו מחפיר ושפל זה, אלא לאשר את פקודת הנסיגה. אחרת היו אנשי עומדים מול אויב כפול: מלפנים הערבים, מאחור ההגנה. היה זה הנסיון האחרון לכיבוש העיר העתיקה, ואף הוא הושם לאל על-ידי שאלתיאל.

בעשר ואז יתחילו הכוחות בהתקדמות. ביבסיס נוטריאטס יימסר לרשותנו ביום ששי לפנות בוקר. לא סמכתי, בכל זאת, על הבטחה זו והצבתי מרגמות שלושה אינץ' משלנו, כדי שאם שאלתיאל לא יקיים את הבטחתו נוכה לפחות לריכוך מצד הכלים שלנו. נקבע שאני אשב במפקדת הפעולה הכללית, בבנין משרדי הבולשת לשעבר במיגריש הרוסים, ואילו עמיתי פגלון ישב בבנין בנק ברקלייס. במפקדת הגיורה. סוכם בין פגלון לבני, שבמקרה של מתן פקודה לנסיגה, הוא לא יבצע אותה אלא אם כן אעביר אותה אני בעצמי ובפזן מוסכם. הרעשת התותחים, שנועדה להתחיל בשעה שמונה, התחילה רק בשעה 11 לערך. לש"אלתי את שאלתיאל על סיבת העיכוב, השיב בתירוץ, כמו "אינני יודע מה קרה... אני כבר שלחתי את הרץ שלי לשם... הודיעו לי שתיכף יתחילו". וזאת בשעה שכל דקה בעלת חשיבות גורלית. לבסוף התחילה ההפוגה. מלכתחילה תוכנן שהיא תימשך שתיים. בגלל האחרור סר כם עם שאלתיאל שהיא תקוצר לשעה אחת, אך היתה מרוכזת יותר. היא נמשכה ארבע שעות והופסקה רק בשעה שלוש — כשתיים לפני היכנס ההפוגה לתקופה. ובג זאת רק אחרי שהודעתי לו בצורה החלטית, שאני אתן הוראה להתחיל בסריצה למרות אש התותחים על נקודת הפריצה — והאחריות לדם תחול על ראשך!". אנשינו יצאו לכיוון השער. הם לא השתמשו בקונס הכבד, שסירבל את תנועתם, אלא הצמידו אל השער מיטעני תומרי